

Karel Hynek Mácha. *Máj*. Nové ediční zpracování. DVD Příloha. Praha: Ustav pro českou literaturu AV ČR, v.v.i., Akropolis, 2019. ISBN 978-80-88069-70-6 (Ustav pro českou literaturu AV ČR, v.v.i), ISBN 978-80-7470-222-8 (Filip Tomáš – Akropolis).

Новото издание на култовото произведение на чешката поезия – поемата *Máj* (1836) от Карел Хинек Маха, провокира размисли върху цял низ от разностранни въпроси: за безсмъртието на великите поети дори когато и духовният, и литературният им свят е обсебен от мисълта за непреодолимостта на смъртта; за тежката присъда над тяхното творчество приживе и за възхвалата им, след като вече ги няма; за разнопосочните херменевтични прочити на един и същи текст; за това как литературната класика би трябвало да бъде поновому презентирана и как самата издателска концепция може да допринесе за провокиране на нов читателски интерес.

Представеното хибридно книжно-дигитално издание е резултат от успешното финализиране на научен проект, осъществен от съвместната работа на Института по чешка литература към Академията на науките и на Музея на чешката книжнина (Památník národního písemnictví) и финансиран от Фонд „Научна и проектна дейност“ към Академията на науките и от Министерството на културата на Чешката република. В рамките на проекта са публикувани не само студии и статии, но и монографията на Михал Харипар *Изворите на Маховия „Май“*. *Факти и хипотези (Prameny Máchova Máje. Fakta a hypotéze, 2018)*. Екипът, реализирал проекта под ръководството на Михал Харипар, очевидно е провел многостранна и трудоемка работа, в резултат на която е постигнато комплексно, пълноценно и систематизирано представяне на различните етапи от литературното битие на *Máj* – от първите авторски наброски, оставили своите следи в неговия дневник и в т. нар. *План-схема на „Май“* (Náčrt Máje), през първия ръкопис и първото книжно издание до последвалите рефлексии на издателската, критическата и преводната рецепция, осъществявана в продължение на почти два века, включително до днес.

Заявената и в заглавието амбиция за *нова* издателска концепция на поемата *Máj*, която е сред най-издаваните чешки книги не само в родината на Маха, но и по света, означава, че е извършена респектираща изследователска работа, имаща за цел да проучи и да преосмисли

натрупаните през годините изследователски прочити и издателски практики. Подобна стратегия в издаването на писатели, принадлежащи към чешката литературна класика, в литературоведските среди бива инициентирана през 2014 г. със създаването на библиотечна поредица към пражкото издателство „Акрополис“ (Kritická hybridní edice). Ако първите две книжки от поредицата предлагат нова издателска визия за цялостното творчество на Франтишек Гелнер и на Карел Хлавачек, то третата и четвъртата визират конкретни произведения, паметни за чешката литература – съответно *Силезийски песни* на Петър Безруч и *Май* на Карел Хинек Маха. Широкомасщабният обхват на проучването се постига чрез включването на DVD към иначе неголямото по обем книжно издание. По този начин компактдискът не само осигурява пространство за обемни и прегледно систематизирани изворови материали, но и привлича по-младата читателска аудитория, за която електронният формат на поднасяне на текстове е несъмнено значително по-предпочитан в сравнение с тежките хартиени томове. (Препоръчително е обаче при следващите издания от поредицата компактдискът да бъде заменен с флашка, тъй като в последно време компютърните устройства не притежават устройство за четене на дискове.)

Както е отбелязано в уводните думи на участниците в изследователския екип, една от уникалните привилегии на изданието е ползването и проучването за първи път на единствения автографен ръкопис на поемата, който е бил притежание на частна колекция. За прецизността на извършената работа свидетелстват и приложените доклади от проведените химически и графологични експертизи, доказващи автентичността на ръкописа. Оригиналността на ръкописа на *Май*, открит още през 1916 г., е била оспорвана в продължение на десетилетия, поради което едва сега, след като неговата истинност вече е несъмнена, той се превръща в научно събитие. Освен факсимиле на този доказано автентичен текст дигиталната версия съдържа т. нар. *План-схема на „Май“*, която дава представа за първоначалните творчески намерения на поета и съдържа някои стихове от бъдещата поема, както и богат метатекстов апарат с издателски бележки и коментари. Комплексното съпоставително проучване на различните изворови материали и щателният им текстологичен анализ гарантират прецизен постъп към проблема за генезиса на творбата и служат за основа, върху която изглежда все възможно да се възстанови автентичният авторов глас и да се прочисти от редакторски и издателски намеси. В същото време обаче научният етос на изследователския екип заслужава специални адмирации, тъй като, вместо самодоволно и гордо да прокламира своите постижения,

открито споделя извода, до който е стигнал, а именно, че интегрираната в резултат на техните проучвания новооткрита емпирия, вместо да доведе до еднозначни изводи, всъщност отваря изследователското поле за нови хипотези и повдига още повече въпроси. Така например дори фактът, че между ръкописа и първото печатно издание не се забелязват съществени разминавания и „разликите между тях да не променят основния смисъл на текста“ (10), остава все така открит въпросът за границата между институционализираната цензура и автоцензурата, между принудителните и доброволните поетически избори, а това е въпрос, който не би могъл да бъде докрай изяснен дори при наличието вече и на авторския ръкопис. Допускането дори на варианта, че Маха би могъл да препише на ръка своята поема, след като тя е била вече отпечатана, а също и вероятността да съществуват по-ранни и неоткрити все още ръкописи, допълнително проблематизират генезиса на поемата и видимата близост между ръкописния и публикувания вариант. Нерешена загадка остават онези различия, които се дължат на променени букви в някои думи и които водят до съществено смислово отклонение. И как наистина да се прецени дали са случайни грешки на печатаря, или пък на автора, в случай че Маха е преписал на ръка своята поема след нейното отпечатване? Възможно е обаче направените промени да са съзнателни и преднамерени? И ако е така, кой е техният инициатор – авторът или издателят? Примерите за подобни разлики между ръкописа и първото печатно издание, което излиза на бял на свят няколко месеца преди смъртта на поета, са твърде показателни: напр. *lhal* (минало време на глагола със значение „лъжа, мамя“) и *lkal* (минало време на глагола със значение „ридая, стена“) или *ostrov* („остров“) и *ostroh* („риф, подводни скали“). В този смисъл представата за тъждественост на двата варианта е безусловно компрометирана, тъй като буквените различия се натоваарват с много съществена семантична отговорност, от която зависи посоката на образното внушение за участието на природата в човешката трагедия – а именно формите и степените на резонанс между духовния всемир и човешката душа са ключът към метафизичната екзистенциална философия на Маха. Проведената текстологична съпоставка открива и други подобни случаи, включително при употребата на пунктуационни знаци или при строфическото деление, което при цялата си условност и зависимост от размера на страницата също принадлежи към онези скрити пластове, които в зависимост от това дали свързват, или разделят сегментите на текста формират специфични смислови взаимодействия.

Успоредяването на двата основни изходни варианта – ръкописа и първата книжна публикация на *Май*, много нагледно показва и най-малките различия между тях. По този начин се създават условия както за реконструкция на непроучени досега моменти от творческата история на това основополагащо за чешката модерна поезия произведение, така също и за релефното открояване на текстуално зафиксираните следи, свидетелстващи за продължителната работа на Маха над поемата, които отключват нови херменевтични перспективи. В този смисъл с пълноценната си информация компактдискът придобива нова функция – той не е само приложение, а се явява основен структурен компонент на хибридно издание. С богатото си и прецизно оформено съдържание дигиталният компонент задава неизчерпаеми възможности за нови прочити, анализи и интерпретации на *Май*.

Към този епистемологичен потенциал, който се открива пред бъдещите изследователи на Маха, е и корпусът, съдържащ библиографските данни и кориците на всички оригинални и преводни издания на поемата. Съществено предимство на реализираната изследователска и издателска концепция е съдържащата се изчерпателна презентация както на хронологията на неговата рецепция, така и на визуализираното битие на произведението. Този ценен емпиричен материал несъмнено очертава още едно недостатъчно изследвано поле, в което литературният текст влиза във взаимодействие с многообразни в стилово и естетическо отношение художественовизуални интерпретации.

Многообхватността на изворовия материал, обследван и систематизиран със завидна научна прецизност, гарантира безспорната значимост на това поредно свидетелство за нестихващия интерес към първия модерен чешки поет и неговата забележителна поема *Май*.

И Маха, чиято поезия е болезнен отглас на преходността на времето и на екзистенциалната самота, се оказва за пореден път осъден на непреходност.

Жоржета Чолакова